

NEMŠKO-SLOVENSKI STIKI V SLOVENSKI TOPONIMIJI

0 Nemško-slovenski jezikovni stiki segajo že v 8. stol., obravnavali pa so jih številni jezikoslovci, med katerimi velja omeniti predvsem Primusa Lessiaka, Karla Štreklja, Jakoba Kelemina, Ivana Koštiála, Frana Ramovša, Franceta Bezlaja, Eberharda Kranzmayerja, Otta Kronsteinerja, Brigitte Mader, Heinza-Dietra Pohla, Georga Holzerja, Angelo Bergermayer in Huberta Bergmanna. Našteti raziskovalci so se zaradi pomanjkanja drugih pisnih virov za starejše razvojne faze slovenskega jezika naslanjali prav na zapise osebnih in zemljepisnih imen in s tem pripomogli k boljšemu razumevanju njihovega besedotvorja, procesov medjezikovne substitucije in adaptacije. V prispevku se obravnava osem slovenskih zemljepisnih imen, ki so nastala v medjezičkovnem stiku, vendar pri treh to velja le za njihove nemške oblike.¹

1 Nemci so prevzeli in oblikoslovno adaptirali slovenska zemljepisna imena, pri čemer so Slovenci v večji ali manjši meri sprejeli te nemške oblike. Na ta pojav je svoj čas opozoril že Štrekelj (1906: 48), ko je pojasnil krajevno ime *Činžat* (nem. *Zinsat*) iz slovenskega apel. *senožet*, mi pa ga ponazarjamo na primerih krajevnih imen *Njiverce* in *Stoperce*. Nasproten primer slovenske adaptacije nemškega imena je *Vojnik*, ki je nastal s transpozicijo iz *Hoheneck* s pomenom 'visoko brdo' (Torkar 2011: 358).

Njiverce

Njiverce so vas v občini Kidričevo (do 1994 občina Ptuj), ki je še l. 1931 štela le 94 prebivalcev (PKLS 1997: 206), danes pa že okrog 700 (spletni vir 1). V historičnih virih je dobro izpričana, zapisi pa nam omogočajo zasledovanje razvoja oblike krajevnega imena: 1220–1230 *Glibatsdorf*, 1369 *Chniebatzdorf*, *Chniewestorf*, 1390 *Chniebotzdorf*, 1440 *Chnyerrczen*, *Gimberczen*, 1450 *Gnibercz*, 1461 *Gimbertz*, 1780 *Newerzen*, 1822 *Niwerzen*, windisch *Niverza*, FK 1824 *Niverzen* (k.o. Gerečja vas), 1883 *Niverce*, 1910 *Nivrce*, 1933 *Niverce*, 1937 *Njiverce*. Sodobne imenske oblike so: *Njiverce*, v *Njivercah*, *njiverski*, *Njiverčani* (Jakopin idr. 1985: 181).

Snoj (2009: 283) izvaja *Njiverce* kot »prvotno zelo verjetno **Njivarice*«² iz apel. **njivar*, vendar je ta razlaga problematična zlasti glede na historične zapise. Če bi bila podstava toponima **njiva*, ni mogoče pojasniti srednjeveških oblik z vzglasnim *g*-, ki se pri tej besedi sicer pojavlja v koroških narečjih, npr. rožansko *ñíwa* za 'njiva', tudi Megiser 1744 ima *gniva* in Gutsman 1789 (Ramovš 1924: 119), kar je gotovo pojav,

* Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, ZRC SAZU, Novi trg 4, 1000 Ljubljana, Slovenija; silvo.torkar@zrc-sazu.si

¹ Za pripombe in nasvete pri korigiranju besedila se zahvaljujem kolegici prof. dr. Metki Furlan.

mlajši od 13. stol. Nasprotno je lažje pojasniti izgubo vzglasnega *g-* v mlajšem narečnem razvoju, npr. prekm. *něvka, něfka* za '*gnev*' (Bezljaj 1976–2007/I: 152).

Najstarejši zapis 1220–1230 *Glibatsdorf* omogoča domnevo, da je slovenska podstava toponima verjetno narečni apel. *glívec* '(goba) štorovka' (Pleteršnik) ali *glív-ci* [*g'li:fcí*] '(gobe) sivke' (Rajh 2010: 63), izpričan na Štajerskem (na Pohorju in v Prlekiji). V toponimiji tega območja sta izpričana še zaselka *Glivno* in *Glivnik* (TTN5), ki sta izpeljana iz narečnega apel. *glíva* 'štorovka' (Pleteršnik 2006: 217). Na ponemčenem Štajerskem srečamo tpn *Gleiming* (1150 *Glibenich*, 1272 *Glimnich*), ki ga izvajajo iz **Glivnik* (Lochner v. Hüttenbach 2008: 93, ANB 1989–2004/6: 417). Domnevati je mogoče, da sta bila apelativa *glíva* in *glívec* rabljena sinonimno in da se za nem. zapisom *Glibatsdorf* skriva slovenska oblika **Glívec*, ki pa je imela konkurenčno imensko obliko **Glívna vas*. Z asimilacijo *l-n > n-n* se je iz **Glívna vas* verjetno razvila oblika **Gnívna vas*. Zapisi 14. stol. (*Chniebatzdorf, Chniewestorf, Chniebotzdorf*) odražajo že prenarejeno vzporedno krajevnoimensko obliko **Gnivec*. Ker pogoja za nastanek *n* v **Glívec* ni, je treba predpostaviti vpliv disimilirane slovenske variante **Gnívna vas*. Iz oblike **Gnívna vas* je bilo najverjetneje izpeljano stanovniško ime **Gnívenci*, v tož. smeri **Gnívence*, ki je začelo nastopati v vlogi krajevnega imena, kot se je to marsikdaj dogajalo, npr. *Dragonja vas* (iz **Dražigojna vas*, 1527 *Drassiganawess*), ki je še 1822 izpričana z imenom *Dražence* (Schmutz 1822: 270). Zapisi 1440 *Chnyerrczen, Gimberczen*, 1450 *Gnibercz* odražajo imensko obliko **Gniverce*, ki je rezultat delnega glasovnega ponemčenja izglasja, primerljivega s tistim pri imenu *Stoperce* (iz **Stopence*). Dragoceni bi bili zapisi za 16. in 17. stol., iz katerih bi videli, kdaj je odpadel vzglasni *g-*. Pri poknjževanju imena so šele uredniki KLDB (1937) z vstavitvijo črke *-j-* izpeljali nedvoumno naslonitev na apel. *njiva*.

Stoperce

Po enakem modelu kot *Njiverce* je bilo najverjetneje tvorjeno tudi krajevno ime *Stoperce* v občini Majšperk (do leta 1994 občina Ptuj) z imenskimi oblikami: v *Stópercah, stóperški, Stóperčani* (Jakopin idr. 1985: 275). Ime je izpričano v zgodovinskih virih, začeniši z letom 1438: *Stamphendorf*, 1440 že *Stamphern*, 1448 *Stainpharren*, 1780 *Stupricza*, 1792 *Stopenzen*, nar. *Stopernce* (Žunkovič 1927: 75), FK 1825 *Stopperzen* (k.o. *Stoperce*), 1872 *Stoperce*, 1894 *Stoperci*, 1904 *Stoprce*.

Štrekelj (1906: 60) je rekonstruiral krajevno ime *Stoprce* kot **Stoparci*. Oblika na *-ce* (iz *-ci*) je po njegovem nastala iz **Stoparji* (iz apel. *stopar* 'kdor dela s stopami') pod vplivom bližnjih krajevnih imen na *-ci*. Toda ljubiteljski jezikoslovec Žunkovič je o tem imenu pozneje priobčil kratko imenoslovno črtico (Žunkovič 1927: 75), kjer je navedel pomemben zapis iz leta 1792: *Stopenzen*. Srednjeveška zapisa 1438 *Stamphendorf* in 1440 *Stamphern* po njegovem kažeta, da se je kraj prvotno imenoval *Stopno* (kar so Nemci prevedli v *Stamphen*), prebivalci pa *Stopenci*, kar so Nemci prevedli v *Stamphern*. V zapisu iz leta 1792 je ohranjena stara slovenska oblika *Stopenci*, medtem ko je današnje nar. *Stopernce* nastalo s križanjem med slovensko in nemško obliko. V bližini, pri Makolah, obstaja tpn *Stopno*, ki pa ni bil preveden v nemščino, saj je v 13. stol. zapisan s *Stopendorf*, v 19. stol. pa kar s *Stoppno*. Žunkovič

je na podlagi vseh historičnih zapisov prepričljivo ovrigel Štrekljevo rekonstrukcijo in dobro utemeljil svojo. Snój (2009: 396) kljub vsemu prevzema Štrekljevo razlago imena *Stoperce*, Žunkovičevo razlago pa brez komentarja podaja v drobnem tisku med opombami.

2 Nemci so krajevno ime adaptirali ali prevedli, medtem ko so Slovenci ohranili svojo imensko obliko, ki se je spreminjala v skladu z domačim glasovnim razvojem. Takšen primer predstavljata krajevni imeni *Vižmarje* in *Goriča vas*.

Vižmarje

Vižmarje so nekdanja vas, ki je od l. 1975 del Ljubljane. V zgodovinskih virih zasledimo zapise: 1283 *Geiselmansdorf*, 1385 *Geismanstorf*, 1421 *Geysmerstorf*, 1497 *Geissmannsdorf*, 1554 *Vsmariach*, *Vsmarich*, 1744 *Vifchmarie*, 1780 *Vismarie*, FK 1826 *Wischmarie*, 1843 *Vishmerje*, 1868 *Vižmarje*. Sodobne imenske oblike so: v *Vižmarjah*, *vižmarski*, *Vižmarčani*. Ime je prvi skušal razložiti Kelemina (1944: 393), Bezljaj (1965: 115) in Snój (2009: 461) pa sta njegovo razlago sprejela. Srednjeveški zapisi naj bi dokazovali, da je tpn izpeljan iz nem. atn *Gismar*, kar naj bi Slovenci z gorenjsko palatalizacijo vzglasnega *g*- glasovno adaptirali v **Jižmar*. Nato naj bi se zgodilo še zlepljenje predloga *v* z imenom. Tpn naj bi potemtakem predstavljal tožilnik množine od os. i. **Jižmar* (**Jižmarje*), skupaj s predlogom pa **Vjižmarje*. Ta razlaga se je izkazala kot malo verjetna, takoj ko je postalo jasno, da je v slovensko-nemškem jezikovnem stiku že od nekdanj prihajalo do substitucij slovanskega *v* z nemškim *g* (Torkar 2015: 279). O teh substitucijah nam pričajo stari zapisi slovanskih osebnih in krajevnih imen, ki so jih napravili nemški pisarji.

Že v leto 870 sega zapis *Sclagamar* za moravskega kneza *Slavomirja* (Miklošič 1860: 311). Vas *Schlammersdorf* pri Erlangenu na Bavarskem se v virih navaja 1050 kot *Slagamaresdorf* in 1169 kot *Slagemarsdorf* (Schwarz 1960: 258). Nedvomno je tudi *Slagomerje*, staro ime za *Žahenberc* v o. Rogatec, nar. *Slagómarje*, rezultat nemške substitucije slovenskega imena **Slavomirje*, le da so ta nemški *g* prevzeli tudi Slovenci. Zapisi 1436 *Slagamer*, *Slogomer*, *Slugamer*, 1458 *Slungomer*, *Slugomor*, *Zlogomer*, 1489 *Slogomer*, 1780 *Zlagomarie* dokumentirajo substitucijo vsaj od 15. stol. dalje. Tudi vas *Visole* v o. Slovenska Bistrica z imenskimi oblikami *na Visolah*, *visolski*, *Visolčani* in s historičnimi zapisi 1265–1267 *Gyzubel*, 1454 *Gisuebel*, ok. 1500 *Gwesswbel*, *Gussublperg*, 1822 *Giessgiblberg*, windisch *Gissule*, ima že zgodaj izpričano substitucijo etimološkega slovenskega *v* z nemškim *g*. Če gre verjeti zapisu iz leta 1822, so občasno tudi Slovenci prevzeli nemški izgovor. *Vitomarci* v Slovenskih goricah nastopajo v starejših nemških zapisih kot *Witmarsdorf* in zlasti *Wittmansdorf*, enkrat samkrat (leta 1500) pa tudi *Gittmansdorf*.

Glede na dobro dokumentiran pojav substitucije *v* → *g* smemo zato nemške zapise 1421 *Geysmerstorf*, 1497 *Geissmannsdorf* jemati kot glasovno ponemčenje slov. imena **Višemirje* oz. substitucijo z najbližjim nemškim imenom na podlagi sozvočnosti. To nem. os. i. je bilo *Gis(al)mar* oz. *Gis(al)man*, pojav tovrstne substitucije pa je prikazal že Skok pri imenu *Radgona*, nem. *Radkersburg*, kjer so slovensko ime **Radegoj*

Nemci substituirali s svojim *Ratger* (Skok 1924: 44). V imenu *Vižmarje* je torej vsebovan slovanski atn **Vyšemirъ*. **Vyšemirъje* je dalo **Višmarje*, po zvenečnosti premeni pa *Vižmarje*. Ta tip premen (nezveneči glas + zvočnik) vidimo v hdn *Litožnik* < **Ljutošnik*, tpn *Kozmerice* < **Gos(t)merica* idr.

Atn **Vyšemirъ* in **Vyšel'ubъ* sta izpričana v 9. in 12. stol. na Štajerskem in Salzburškem (Kronsteiner 1975: 86–87), **Vyšemirъ* pa pri Čehih v 12. in 13. stol. (Pleskalová 1998: 145) in Poljaki v 13.–15. stol. (Malec 1971: 129). Toponimi iz atn **Vyšemirъ* so izpričani pri polabskih Slovanih (danes v Nemčiji): *Wismar* (1211 *Wissemer*, 1229 *Wyssemaria*, 1253 *Wismaria*) (Trautmann 1950: 166) in na Poljskem: *Wyszomierz*, pred vojno nem. *Wissmar* (Rospond 1983: 151) in *Wysmierzyce* (Malec 2003: 271). Ime *Wyszemir* se razlaga kot zloženka iz adverbialne oblike **vyše* k psl. **vyšъjъ* 'višji' (Vasmer 1986–1987/1: 378, Valčáková 2007: 23, 26) ali kot sr. sp. primerniške oblike **vyše* k psl. **vyšъjъ* 'višji' (Taszycki 1958: 59, ESSJa 1974–/2: 185)² in **mirъ* 'mir, sloga'. Toporov ob tem imenu navaja tudi frazem – uganko *Čto vyše mira?* (Toporov 1993: 61).

Goriča vas

Goriča vas je naselje v občini Ribnica. V virih se navaja 1241 *Weichartsdorf*, 1340 *Weychartes dorf*, 1436 *Weykerstorf*, 1780 *Goricha*, *Goricha Vass*, 1823 *Gorizhavaf*, rod. *Gorizhevaŕi* (Metelkovo gradivo), 1843 *Gorizha Vaf* (*Weikersdorf*), 1894 *Goriča vas*, nem. *Weikersdorf*. Sodobne imenske oblike so: v *Goriči vasi*, *goričevski*, *Goričevljani*. Slovenski jezikoslovci se s tem tpn doslej menda še niso ukvarjali, morda tudi zato, ker je videti preveč prozorno, izpeljano pač iz apel. *gorica*. Toda vsi starejši historični zapisi odražajo nemško verzijo imena, za katero se na prvi pogled zdi, da je polimorfno, torej brez medsebojne etimološke povezave s slovenskim. Vendar nam dva zapisa za tpn *Boričevo* v občini Novo mesto, namreč 1477 *Gorischew* in 1780 *Goriczhevo*, ki odražata občasno glasovno premeno vzglasnega *b-* v *g-*, pomagata pri spoznanju, da imamo tudi pri tpn *Goriča vas* opraviti z enako premeno (Torkar 2015: 281). *Goričo vas* smemo zato rekonstruirati kot **Boritj-ja vьsъ*. Ime je izpeljano, enako kot *Boričevo*, le z drugim priponskim obrazilom, iz patronimika **Borič* (< **Boritjъ*), ta pa iz okrajšanega imena **Borъ* k atn **Borislavъ*. Nemci so prevedli osebno ime **Borič* v *Weichart* (< stvn. *Wighart* 'drzen borec'), v slovenskem narečju pa je pozneje prišlo do nepovratne premene vzglasja *b-* v *g-*.

Za slovensko adaptacijo nemške oblike pa gre verjetno pri hibridnem tpn *Vikrče* (v *Vikrčah*) pri Ljubljani, ki je v letih 1394 in 1436 zapisan kot *Weykers*, *Waikers*, nato 1754 *Vickerz*, 1776 *Weikersdorf*, 1780 *Vitercze*, *Witerza*, 1823 *Wikertsche*, 1843 *Vikerzhe* (Ramovš 1924: 264). Bezljaj (1977: 225, ponatis 2003: 572) ga sicer izvaja iz **vykrъčane*, kar sprejema tudi Snój (2009: 454), vendar je zaradi odsotnosti množinskih oblik v starejših historičnih zapisih ta razlaga manj verjetna.

2 Vasmer, Valčáková in ESSJa sicer na navedenih mestih obravnavajo le dvočlenska atn **Večeslavъ* in/ali **Bol'eslavъ*, ki pa sta tvorjena po istem modelu kot **Vyšemirъ*.

3 Imena s podstavo iz enega jezika in priponskimi obrazili iz drugega so hibridna ali heteromorfnna imena. Ta tip imen je na Slovenskem razmeroma pogosten, npr. *Ruperče*, *Pirniče*, *Gunclje* (nemško osebno ime in slovensko obrazilo *-jb*) (Ramovš 1924: 264) ali *Prosnid*, *Jagnjed* (slovenska apelativna podstava in starofurlansko obrazilo *-ed*) (Torkar 2012: 695). V to kategorijo sodijo tudi krajevna imena *Vižinga*, *Ciringa*, *Temljine* in nemška oblika gorskega imena *Šmarna gora*, ki se glasi *Kallenberg*.

Vižinga in Ciringa

Spodnja in *Zgornja Vižinga* sta vasi v občini Radlje ob Dravi, ki skupaj štejeta nad petsto prebivalcev. V virih sta izpričani že od 12. stol.: 1161 *ad Fusingen*, 1193–1220 *Wosingen*, 1278 *Vevsing*, 1281 *Visingen*, 1305 *Vevsingen*, 1375 *Vising*, 1404 *in der Fising*, 1401–1432 *Fewsing*, 1458 *Feusing*, 1586 *Vising*, 1780 *Feisig*, 1825 *Ober Feising*, *Unter Feising* (k.o. Vižinga Zgornja, k.o. Vižinga Spodnja), 1873 *Gornja Vižinga*, *Spodnja Vižinga*, 1933 *Spodnja Vižinga*, *Zgornja Vižinga*. Sodobne imenske oblike so: *na Vižingi*, *vižinški*, *Vižinčani*.

V imenu *Vižinga* je mogoče prepoznati starejšo slovensko obliko **Višinje*, ki je po elipsi odnosnice *pol'e* nastala iz hpk **Vyšb* k atn **Vyšemirb*, **Vyšegojb* ipd. s svojilno-pridevniškim obrazilom *-inje* (< *-yn'i*), ali morda tudi **Višina*, izpeljanim iz istega hpk z zbirnim obrazilom *-ina*. Obliko *Visingen* so ustvarili nemški pisarji iz slovenskega imena **Višinje* (ali **Višina*) po vzoru nem. tpn na *-ingen* in *-ing*. Podobne primere zasledimo pri imenih *Bohinj* (v 11. stol. nem. *Bochingun*, *Bochingin* za **Bohynjb*), *Bitnje* (nem. *Vitingen*, *Veiting*, *Feichting* za **Bytina*), *Jarenina* (nem. *Jaringen*, *Jaring* za **Jarina*), *Nomenj* (nem. *Neuming* za **Čbrnomynjb*), reka *Mirna* (nem. *Neiringen* za **Nyrina*), češko *Bechyně* (nem. *Bechingen*, *Beching*) (Profous 1947–1960/I: 39). Na slovenskem jezikovnem ozemlju so nekdanja osebna imena s podstavo **Vyše-* oz. **Vyš-*vsebovana v zemljepisnih imenih *Vižmarje* (< **Vyšemirb*), *Višprije* (< **Vyšepribb*), *Višelnica* (< **Vyšb*), *Vižnica* (**Vyšbnica* < **Vyšb*).

Ciringa je vas v občini Kungota tik ob meji z Avstrijo. Predložna raba je *na Ciringi*, pridevniška oblika je *cirinški*, stanovniško ime ni izpričano. L. 1269 se pojavlja v virih kot *Zyerberg*, 1480 je zapisana še v obliki *Zirnickh*. Na Dolenjskem je več krajev z imenom *Cirnik*, v 13.–15. stol. pisanih *Cernik* (*Zernich*, *Cernich*, *Zernik*, *Zernikh* ipd.), zato verjetno smemo izhajati iz apel. *cer* 'vrsta hrasta'. Tu je bilo slovensko obrazilo *-nik* substituirano z nemškim *-ing*, kot se je to dogajalo na ponemčenem ozemlju današnje Spodnje Avstrije, npr. **Rudnik* (1160 *Rudnich*) je dal današnje *Reidling*, **Kammnik* (1308 *Gemmich*) pa današnje *Gaming* (Holzer 2001: 58, 88).

Temljine

Temljine so vas v srednjem delu Baške doline na Tolminskem, v neposredni sosesčini nekdanjega Nemškega Ruta, območja, ki so ga malo pred letom 1250 naselili tirolski kolonisti iz Innichna (Kos 1948: 17). V virih so izpričane: 1377 *villa de Telmino*, *villa de Telmine*, 1515 *Tulminih*, 1523 *Tumblinckh in die supp Graffenpach gehörig*, 1535

Tulmin, 1566, 1600, 1648 *Tamlin*, 1666 *Tulmineh*, *Tulmine*, 1780 *Tulmina*, *Tumlina*, FK 1822 *Tumlina* (k.o. Kneža). Sodobne imenske oblike so: *na Temljinah*, *temljánski*, *Temljáni* (prim. podobno tvorjenost pri tolminskem tpn *Péčine*: *na Péčinah*, *pečánski*, *Pečáni*). Na sosednjem Grahovem še poznajo tudi metatezirane oblike *Tel(j)mine*, *na Tel(j)mineh*. Krajevno ime *Temljine* je Kelemina (1951: 180) zaradi določene podobnosti srednjeveških historičnih zapisov povezoval s tpn *Tolmin* in ga s tem uvrščal v substratno plast.

Temljine je prvi skušal konkretnje besedotvorno razčleniti Snój (2009: 424). O tem imenu sicer pravi, da je nejasno in da se je, sodeč po najstarejših zapisih, razvilo iz edn. **Tьlml'ina* ali **Tьlml'ina*, kar verjetno izvira iz svojilnega prid. **Tьlml'ь* oz. **Tьlml'ь* k nekemu neznanemu os. i. Snój rekonstruiral os. i. **Tьlmъ*, za katerega domneva, da je prevzeto iz rom. **Tolomeius* (iz lat. *Ptolomaeus*), v katerem je drugi *o* odpadel po sinkopi. Prvotno slovansko **Tьlml'a vьsь* naj bi po univerbizaciji dalo **Tьlml'ina*, v rednem glasovnem razvoju **Teml'ina*, pozneje množinsko *Temljine*. Pri tej rekonstrukciji se naslanja na svojo razlago tpn *Gameljne* pri Ljubljani, ki ga izvaja iz **Gamljina*, tega pa iz **Gamlja vas* k domnevno slov. atn **Gam*.

S spletno objavo srednjeveških in novoveških listin iz tolminske cerkvene zgodovine so postali dostopni številni novi podatki o posameznih osebnih imenih na Tolminskem iz tistega časa. V listini iz leta 1447 (Nazzi 2008: 332) sta tako omenjena domačina *Themuli et Jebač de Rutis* (**Temel* in **Jebač* iz Ruta). *Themulus* je polatinjeni zapis nem. imena *Thömel*, kar je nem. hpk od imena *Thomas* (Bahlow 1972: 88). Prim. še zapisa *Themle schneyder* za podložnika 1515 v Znojilah (rihtarija Rut) in *Peter Themel* za isto osebo 1523 (Torkar 2003: 106), priimek *Temlin* in že izumrle priimke *Temel*, *Temelj*, *Teml*, *Temle* (Bezljaj 1974: 634). Glede na prikazano besedotvorno razčlenbo tpn *Temljine* in glede na stan. i. *Temljani* je povsem dopustno rekonstruirati to ime kot **Temljina*, kar je videti poenobesedeno iz **Temlja vas*, to pa izpeljano iz hpk **Temel*. Tpn *Temljine* in s tem verjetno tudi naselje samo sta najverjetneje nastala šele v drugi polovici 13. stol., ko se je v Baški dolini z doselitvijo Tirolcev (malo pred l. 1250) opazno povečal nemški jezikovni vpliv (Torkar 2006: 96). To je bil tudi sicer na Slovenskem čas, ko so nastajala hibridna krajevna imena, v katerih je podstava nem. antroponim, izpeljava pa slovenska, npr. *Gameljne*, *Pirniče*, *Vikrče*, *Pokrče*, *Žoprače*, *Ruperče*. Zapisi *Telmine* poleg *Temline* in tudi narečna raba izkazujejo nihanje med predpostavljeno prvotno obliko **Temljina* in metatezirano množinsko narečno obliko *Teljmine*.

Kallenberg, nem. ime za Šmarno goro

Šmarna gora, hrib v bližini Ljubljane, je v virih prvič izpričana leta 1296 kot *Sanctus Martinus sub Monte Sancte Marie*,³ medtem ko poznejši zapisi, začenši z letom 1314, hrib navajajo s starim slovenskim imenom **Holm: capellae beatae Mariae Virginis in monte qui dicitur Cholempersh*, 1341 *in monte Colempersch*, 1372 *vnder dem Chollenperg*,

3 Celotno ime označuje *Šmartno pod Šmarno goro*. V starejši literaturi se je kot prva omemba *Šmarne gore* zmotno navajal *Marienberch* v listini iz l. 1216, za katerega se je izkazalo, da se nanaša na *Marenberch*, danes Radlje ob Dravi, gl. Šilc 2015: 179.

1393 *auf dem Cholmperg*, 1403 *in Kallemburg*, 1411 *in monte Kollenperg*, 1419 *am Kollenpergk*, 1436 *vnder dem Kholnperg*, 1450 *an dem grossen Kollenperg*, 1453 *auf dem Kallenperg*, 1456 *Cholmperg*, 1475 *in monte Colemburg*, 1499 *in monte vulgariter nuncupato Collenpergk*, 1689 *auf dem Kohlenberge (na ſhemarne gore)*, 1744 *Kallenberg*, 1780 *Smarten Gora oder Gros Gallenberg*, 1826 *Grofs Gallenberg*. Tudi kraj Homec južno od Kamnika ima zapise 1238 *Chvlniz*, 1252 *Chvln*, 1256 *Kulmetz*, 1258 *Chumtz*, 1287 *Choumcz*, 1390 *vnder dem chlainen Chollenperg*, 1428 *Kollenberg*, 1490 *Klaine Comecz*, 1744 *Klein Kalenberg in Humez*, 1780 *Kl. Kalenberg*. Nemški pisarji so slovenskemu gorskemu imenu **Holm* dodali še nemško oznako *Berg*, zato je nastala oblika *Cholemperg*, kasneje z disimilacijo *Kollenberg* in slednjič *Kallenberg*, s preosmišljenjem oz. naslonitvijo na prid. *kahl 'gol'*. Vsaj že geograf in zgodovinar Orožen (1901: 60) je, sklicujoč se na najstarejše zapise Šmarne gore, ugotavljal, da je njeno prvotno ime *Holm*, enako pa pozneje tudi avtorji KLDB (1937: 358) in Badjura (1953: 114),⁴ medtem ko Ramovš, Bezljaj in Snoj tem preosmišljanjem niso namenili pozornosti.

Seznam krajšav

atn	– antroponim, antroponimski
hpk	– hipokoristik, hipokoristični
tpn	– toponim
k.o.	– katastrska občina
o.	– občina
nem.	– nemški (-o)
os. i.	– osebno ime
psl.	– praslovanski (-o)
slov.	– slovenski (-o)
stvn.	– starovisokonemški
apel.	– apelativ
prid.	– pridevnik

Viri

- BEZLAJ, France (red.) (1974) *Začasni slovar slovenskih primkov*. Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik.
- JAKOPIN, Franc idr. (1985) *Slovenska krajevna imena*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- KOS, Milko (1948) *Srednjeveški urbarji za Slovenijo. Zvezek drugi. Urbarji Slovenskega Primorja. 1. del*. Ljubljana: Akademija znanosti in umetnosti.
- KLDB (1937) *Krajevni leksikon dravske banovine*. Ljubljana: Uprava Krajevnega leksikona dravske banovine.

⁴ Badjura k temu dodaja: Prav bi bilo, da ji njeno častitljivo staro ime vrnemo, saj je prav izrazit, šolski primer holma!

- METELKOVO GRADIVO (1823) Sezname krajevnih imen na Gorenjskem, Dolenjskem in v Beljaškem okrožju v nemščini in slovenščini, pripravljene za Metelka leta 1823, rokopisna zbirka NUK, MS 416.
- NAZZI, Faustino (2009) *Storia religiosa della Slavia Friulana dalle origini al 1920*, spletni vir: <http://fauna31.wordpress.com/storia-religiosa-della-slavia-friulana-dalle-origini-al-1920/>, razdelek <https://fauna31.files.wordpress.com/2011/02/distretto-di-tolmino-08.pdf>.
- OROŽEN, Fran (1901) *Vojvodina Kranjska*. I. Ljubljana: Matica Slovenska.
- PKLS (1997) *Priročni krajevni leksikon Slovenije*. Ur. M. Orožen Adamič, D. Perko, D. Kladnik. Ljubljana: DZS, Založništvo literature.
- PLETERŠNIK, Maks (2006) *Slovensko-nemški slovar*. I-II. Transliterirana izdaja. Ur. M. Furlan. Ljubljana: Založba ZRC.
- TTN 5 *Temeljni topografski načrt 1 : 5.000* (sezname imen). Geodetska uprava Republike Slovenije.
- SCHMUTZ, Carl (1822–1823) *Historisch Topographisches Lexikon von Steyermark*. I–IV. Gratz: auf Kosten der Verfasser.
- Spletni vir 1: <http://www.stat.si/KrajevnaImena/>

Literatura

- ANB (1989–2004) *Altdeutsches Namenbuch*. Die Überlieferung der Ortsnamen in Österreich und Südtirol von den Anfängen bis 1200. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- BADJURA, Rudolf (1953) *Ljudska geografija*. Terensko izrazoslovje. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- BAHLOW, Hans (1972) *Deutsches Namenlexikon*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Taschenbuch Verlag.
- BEZLAJ, France (1965) »Slovenski imenotvorni proces.« *Jezik in slovstvo* 10/4–5, 113–118. [Ponatis v: Bezljaj (2003/I), 289–294.]
- BEZLAJ, France (1976–2007) *Etimološki slovar slovenskega jezika*. I–V. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- BEZLAJ, France (1977) »O imenih Sneberje, Sostro in drugo.« *Jezik in slovstvo* 22/8, 225–227. [Ponatis v: Bezljaj (2003/I), 572–574.]
- BEZLAJ, France (2003) *Zbrani jezikoslovni spisi*. I–II. Ur. M. Furlan. Ljubljana: Založba ZRC.
- ESSJa (1974–2014–) *Этимологический словарь славянских языков. Праславянский лексический фонд*. 1–39–. Под редакцией академика О. Н. Трубачева (1–32) и д. ф. н. А. Ф. Журавлева (33–39). Москва: Издательство »Наука«.
- KELEMINA, Jakob (1944) »Kozarje in Vižmarje.« V: N. Velikonja (ur.), *Zbornik zimске pomoči*. Ljubljana: Zimska pomoč, 392–393.
- KELEMINA, Jakob (1951) »Langobardski spomini pri Slovencih.« *Slavistična revija* 4/3–4, 177–196.

- KRONSTEINER, Otto (1975) *Die alpenlawischen Personennamen*. Wien: Österreichische Gesellschaft für Namenforschung.
- LOCHNER V. HÜTTENBACH, Fritz (2008) *Ortsnamen in der Steiermark. Zur Herkunft und Deutung von Siedlungs-, Berg-, Gewässer- und Flurbezeichnungen*. Graz: Leykam.
- MALEC, Maria (1971) *Budowa morfologiczna staropolskich złożonych imion osobowych*. Wrocław/Warszawa/Kraków/Gdańsk: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich/Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- MALEC, Maria (2003) *Słownik etymologiczny nazw geograficznych Polski*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- MIKLOŠIČ, Fran (1860) »Die Bildung der slavischen Personennamen.« *Denkschriften der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-historische Classe* 10. Wien, 215–330.
- PLESKALOVÁ, Jana (1998) *Tvoření nejstarších českých osobních jmen*. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity.
- PROFOUS Antonín (1947–1960) *Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny*. I–V. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.
- RAJH, Bernard (2010) *Gúčati po antùjoško*. Gradivo za narečni slovar severozahodno-prleškega govora. Maribor: Filozofska fakulteta, Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike.
- RAMOVŠ, Fran (1924) *Historična gramatika slovenskega jezika. II. Konzonantizem*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna.
- ROSPOND, Stanisław (1983) *Słowiańskie nazwy miejscowe z sufiksem -jb*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- SCHWARZ, Ernst (1960) *Sprache und Siedlung in Nordostbayern*. Nürnberg: Verlag Hans Carl.
- SKOK, Petar (1924) »Tri etimologije.« *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 4, 38–46.
- SNOJ, Marko (2009) *Etimološki slovar slovenskih zemljepisnih imen*. Ljubljana: Modrijan/Založba ZRC.
- ŠILC, Jurij (2015) »Gradiščan na Šmarni gori, ki to ni bil. Listina s prvo omembo Zbilj iz leta 1216.« *Kronika* 63/2, 177–186.
- ŠTREKELJ, Karel (1906) »Razlaga nekterih krajevnih imen po slovenskem Štajerju. 1.« *Časopis za zgodovino in narodopisje* 3, 41–64.
- TASZYCKI, Witold (1958) »Najdawniejsze polskie imiona osobowe.« V: isti, *Rozprawy i studia polonistyczne. I. Onomastyka*. Wrocław/Kraków: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich/Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 32–148.
- ТОПОРОВ, Владимир (1993) Топоров, Владимир Николаевич, »Праславянская культура в зеркале собственных имен (элемент *mir-).« V: Г. Г. Литаврин (odg. ur.), *История, культура, этнография и фольклор славянских народов. XI Международный съезд славистов*. Москва: Наука, 3–118.
- TORKAR, Silvo (2003) *Zgodovinska antroponimija vzhodne Tolminske*. Magistrsko delo. Ljubljana.

- TORKAR, Silvo (2006) »Zemljepisna imena v zgornji Baški dolini.« V: S. Torkar/K. Kofol (ur.), *Baški zbornik. Alpski mladinski raziskovalni tabor Podbrdo 1992, 1993 in 1995*. Tolmin: Tolminski muzej, 95–106.
- TORKAR, Silvo (2011) »Rebusi v slovenski onomastiki.« *Slavica Tartuensia* IX. Лингвокультурное пространство современной Европы через призму малых и больших языков, 353–362.
- TORKAR, Silvo (2012) »Razpoznavanje slovenskih zemljepisnih imen.« *Slavistična revija* 60/4, 693–707.
- TORKAR, Silvo (2015) »Варианты форм с переходом $v > g$ и $b > g$ в словенской топонимии.« V: Е. Л. Березович, *Этнолингвистика. Ономастика. Этимология*. Екатеринбург: Издательство Уральского университета, 279–282.
- TRAUTMANN, Reinhold (1950) *Die slavischen Ortsnamen Mecklenburgs und Holsteins*. Berlin: Akademie-Verlag.
- VALČÁKOVÁ, Pavla (2007) »Имена славянского происхождения в старославянских памятниках.« V: Б. И. Бунчук (znan. ur.), *Науковий вісник Чернівецького університету. Випуск 354–355. Слов'янська філологія. Збірник наукових праць*. Чернівці: "Рута", 23–28.
- VASMER, Max (1986–1987) Фасмер, Макс, *Этимологический словарь русского языка*. Перевод с немецкого и дополнения члена-корреспондента АН СССР О. Н. Трубачева. I–IV. Издание второе, стереотипное. Москва: Прогресс.
- ŽUNKOVIČ, Davorin (1927) »Krajevni imeni Stopence in Tezno.« *Časopis za zgodovino in narodopisje* 22, 75–76.

Povzetek

NEMŠKO-SLOVENSKI STIKI V SLOVENSKI TOPONIMIJI

V prispevku se obravnava osem slovenskih zemljepisnih imen, ki so nastala v medjezičnem stiku, vendar pri treh to velja le za njihove nemške oblike.

Nemci so substituirali ali samo adaptirali slovenska zemljepisna imena, pri čemer so Slovenci v večji ali manjši meri sprejeli nemške oblike svojih imen. Na ta pojav je svoj čas opozoril že Štrekelj, ko je pojasnil krajevno ime *Činžat* iz slovenskega apel. *senožet*, mi pa ga ponazarjamo na primerih krajevnih imen *Njiverce* in *Stoperce*. Nemci so krajevno ime adaptirali ali prevedli, medtem ko so Slovenci ohranili svojoimensko obliko, ki se je spreminjala v skladu z domačim glasovnim razvojem. Takšen primer predstavljata krajevni imeni *Vižmarje* in *Goriča vas*.

Imena s podstavo v enem jeziku in priponskimi obrazili v drugem so *hibridna* ali *heteromorfna* imena. Ta tip imen je na Slovenskem razmeroma pogosten, npr. *Ruperče*, *Pirniče*, *Gunclje* (nemško osebno ime in slovansko obrazilo *-jъ*) ali *Prosnid*, *Jagnjed* (slovenska apelativna podstava in starofurlansko obrazilo *-ed*). V to kategorijo sodijo tudi krajevna imena *Vižinga*, *Ciringa*, *Temljine* in nemška oblika gorskega imena *Šmarna gora*, ki se glasi *Kallenberg*.

Ključne besede: nemško-slovenski jezikovni stiki, slovenski toponimi, hibridna imena

Abstract
GERMAN-SLOVENE CONTACT IN SLOVENE TOPONYMY

The paper analyses eight Slovene toponyms which are the result of a language contact situation – with three of them, however, that only holds for their German counterparts.

Slovene speakers to a lesser or greater extent took over German substitutions and adaptations of Slovene toponyms. This phenomenon has already been noted by Štrekelj in his analysis of the place name *Činžat* as a derivation from the Slovene appellative *senožet*. We show this too in the case of the place names *Njiverce* and *Stoperce*. It also happened that German speakers adapted or translated a given toponym, while Slovene speakers preserved their own form of the name, which then changed in accordance with Slovene sound change laws. An case in point are the place names *Vižmarje* and *Goriča vas*.

Toponyms with a stem from one language and affixes from another are called *hybrid* or *heteromorphic* toponyms. The type is relatively common in the Slovene-speaking area, as exemplified by *Ruperče*, *Pirniče*, *Gunclje* (German proper names with the Slavic suffix *-jb*) or *Prosnid*, *Jagnjed* (Slovene appellative stems with the Old Friulian suffix *-ed*). This category also comprises the place names *Vižinga*, *Ciringa*, *Temljine* and the German counterpart of the Slovene oronym *Šmarna gora*, i.e. *Kallenberg*.

Keywords: German-Slovene language contact, Slovene toponyms, hybrid toponyms